

відповідей. Учнівство демонструє вміння уникати типових помилок, аргументувати свій вибір і раціонально розподіляти час.

Представлений матеріал буде корисним для педагогів, які прагнуть зробити підготовку до НМТ системною та результативною, **а також для учнів/учениць** – як інструмент формування впевненості та успішності під час виконання тестових завдань.

Список використаних джерел

1. Програма зовнішнього незалежного оцінювання / НМТ з іноземних мов. Київ: Український центр оцінювання якості освіти. (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 26.06.2018 р. № 696).
2. Специфікація тесту НМТ з іноземної мови 2026. Київ: Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/inozemni-movy-2026/>
3. Український центр оцінювання якості освіти. Офіційний сайт. URL: <https://testportal.gov.ua>
4. Посібник ZNO Leader B1 for Ukraine (видавництво MM Publications, представлене в Україні Лінгвіст). Автори Н.О. Mitchell (Гарольд Квінтон Мітчелл) та Марілені Малкогіанні. С.14; С.124.

Використання інноваційної педагогічної технології «Дебати» як інструмент розвитку мовленнєвої компетентності на уроках англійської мови

Сюзанна Бадєєва,

*учитель англійської мови Комунального закладу
«Харківський ліцей № 17 Харківської міської ради»,
спеціаліст вищої категорії, учитель-методист,
кандидат педагогічних наук
ivasishina83@gmail.com*

Сучасна освіта орієнтується на формування ключових компетентностей, серед яких особливо важливою є мовленнєва компетентність у процесі вивчення іноземних мов. В умовах переходу до нової української школи та впровадження діяльнісного підходу виникає потреба в застосуванні методів, що активізують учнівську діяльність, сприяють критичному мисленню, комунікації та взаємодії.

Сьогодні особливої цінності у вивченні іноземної мови набуває технологія дебатів. Дебати – це чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальних тем. Як навчальну технологію дебати розробив британський соціолог Карл Поппер. Формат дебатів Карла Поппера, або Дебати програми Карла Поппера – це формат освітніх дебатів, що вважається найпростішим і оптимальним для дебатерів-початківців.

Як стверджує доктор педагогічних наук, професор О. І. Пошетун, участь учнів у дебатах надає їм більш широкі освітні можливості як для покращення своєї пізнавальної діяльності та навчальної успішності, так і для майбутнього професійного розвитку і життя в цілому [2, с. 12]. Під час дебатування активізується критичне мислення, що означає вміння аналізувати та систематизувати ідеї, абстрактно мислити; активно розвиваються ораторські здібності, що проявляються у ясності та логічній послідовності висловлювання думки.

З іншого боку, дебати розвивають усі якості, необхідні для успішної особистості, а саме: впевненість у собі та вміння обстоювати свою позицію; наполегливість і вміння знаходити вихід у будь-якій ситуації; уміння будувати плани та передбачити труднощі; ерудованість, адже тематика дебатів різноманітна й вимагає величезної підготовки; уміння співпрацювати і працювати в команді.

Дебатна технологія відповідає сучасним викликам, оскільки забезпечує учням умови для осмисленого мовлення, аргументованого висловлювання, співпраці в групах, реального застосування англійської мови в умовах, наближених до життя.

Які ж труднощі зустрічає учень під час вивчення англійської мови та чи може дебатна технологія допомогти уникнути їх? Розглянемо головні.

1. *Мовний бар'єр, або нездатність спонтанно розмовляти англійською мовою.* Як відомо, більша частина уроку присвячується вивченню лексико-граматичного матеріалу, виконанню вправ, читанню та перекладу текстів. Менше уваги приділяється практичному застосуванню мови. У результаті через брак практики усного мовлення учні відчують невпевненість щодо вільного висловлювання своєї думки, наприклад, зіткнувшись з іноземцем.

2. *Погане сприйняття англійської мови на слух.* Зіткнувшись із «біглою мовою», учень не розуміє сенсу сказаного, бо не може розпізнати окремих слів. Усі вони зливаються в єдине. Розпізнавання англійської мови на слух – це навичка, над якою необхідно працювати. Для того щоб розвинути її, потрібно слухати якомога більше англійських текстів.

3. *Постійне забування англійських слів.* Слова, які мало використовуються, відходять до пасивного запасу. Для цього необхідно більше та частіше практикувати мовлення, використовуючи різноманітні синоніми, складати речення зі словами, які намагаєтесь запам'ятати.

4. *Складність контролю «лексика – граматики» при усному мовленні.* В усному мовленні, якщо учень робить акцент на лексику, то найчастіше припиняє контролювати граматику, і навпаки. Рішенням цієї проблеми також є постійна практика говоріння.

5. *Нездатність «думати» англійською мовою.* Ще однією проблемою є постійний переклад того, що учень намагається сказати, з рідної мови на англійську. Через це він розмовляє повільно й постійно замислюється, як скласти речення. Адже спочатку йому необхідно сформулювати думку, потім підібрати слова англійською та правильно побудувати речення граматично. Це дуже довгий процес і також потребує великої практики усного мовлення.

Отже, більша частина труднощів пов'язана з усним мовленням і його сприйняттям. На допомогу приходять дебати, бо це гарна практика говоріння та аудіювання. **Визначимо основні переваги використання дебатної технології в навчанні іноземних мов:**

- *Розвиток усного мовлення.* Дебати створюють природне мовне середовище для активного спілкування. Учні вчаться висловлювати думки, аргументувати, ставити запитання, реагувати на опонентів.
- *Збагачення словникового запасу.* Підготовка до дебатів вимагає вивчення лексики за темою, фраз для вираження думки, згоди/незгоди, переконання тощо.

- *Поліпшення граматичних навичок.* Учасники практикують різні граматичні структури в реальному мовному контексті (умовні речення, модальні дієслова, пасив, ствердження/заперечення тощо).
- *Критичне мислення та логіка.* Щоб переконати аудиторію, учень повинен структурувати свою думку, формулювати чіткі аргументи, ураховувати контраргументи.
- *Реалістичне застосування мови.* Дебати моделюють ситуації з реального життя, де потрібно використовувати мову як інструмент впливу – у навчанні, роботі, повсякденному спілкуванні.
- *Формування соціальних і комунікативних навичок.* Учні вчаться слухати інших, взаємодіяти, працювати в команді, поважати різні думки.
- *Підвищення мотивації до навчання.* Дебати – це активна, змагальна форма роботи, яка зазвичай викликає в учнів емоційне залучення та інтерес.

Таким чином, можемо стверджувати, що дебати – це дійсно ефективний метод комунікативного навчання, який одночасно розвиває мовні, інтелектуальні й соціальні компетентності учнів.

Але, попри численні переваги, **використання дебатів в освітньому процесі має свої труднощі.**

1. *Різний рівень володіння мовою серед учнів.* Слабші учні відчують невпевненість, бо не можуть швидко формулювати думку англійською.
2. *Брак часу на уроці.* Повноцінні дебати потребують більше часу, ніж стандартні мовні вправи, особливо на етапах підготовки й обговорення.
3. *Психологічні бар'єри.* Деякі учні бояться виступати публічно, особливо іноземною мовою, через страх помилок чи осуду.
4. *Необхідність додаткової підготовки вчителя.* Педагог має ретельно готувати теми, матеріали, завдання, ураховуючи рівень учнів і формат дебатів.
5. *Можливість конфліктів у групах.* Дебати – це суперечка. Без належної модерації вони можуть переходити в конфронтацію або особисті образи.

Водночас досвід показує високу ефективність дебатів у вивченні англійської мови:

1. *Підвищення комунікативної активності.* Учні значно частіше ініціюють висловлювання англійською мовою не лише на уроках, а й у позаурочній діяльності.
2. *Покращення рівня володіння мовою.* Відмічається зростання словникового запасу, мовленнєвої гнучкості, грамотності.
3. *Зростання мотивації.* Учні активніше беруть участь у навчанні, особливо коли теми дебатів дотичні до їхнього життя та інтересів.
4. *Формування soft skills.* Розвиваються критичне мислення, публічне мовлення, уміння працювати в команді, толерантність до іншої думки.

Переходячи до теоретичних питань вивчення «дебатів» як новітньої навчальної технології викладання англійської мови, зазначимо: дебати – це інтелектуальна гра, що представляє собою особливу форму дискусії, яка ведеться за певними правилами. Суть дебатів полягає в тому, що дві команди висувують свої аргументи і контраргументи для захисту та спростування запропонованої тези, щоб переконати члена журі (суддю) у своїй правоті й досвіді риторики.

Іншими словами, **дебати розуміють як чітко структурований та спеціально організований публічний обмін думками між двома сторонами з**

актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів спрямовують на переконання у своїй правоті третьої сторони, а не одне одного. Тому, використовуючи вербальні та невербальні засоби, учасники дебатів мають на меті отримання певного результату – сформувані у слухачів позитивне враження від власної позиції.

Виграш команди в дебатах не означає, що вона обстоювала правильну позицію, бо ця команда за жеребкуванням могла б грати і на іншій стороні. ***Перемога цілком залежить від майстерності команди: саме індивідуальні вміння спікерів, колективна робота, високий клас гри забезпечують успіх.***

Згідно з правилами команди повинні захищати свої позиції до кінця гри. Тому, на перший погляд, здається, що при навчанні дебатів не виробляється такий навик, як здатність досягати компромісу. Однак, оскільки учням доведеться ретельно аналізувати тему дебатів у процесі підготовки, їм необхідно буде зважувати різні сторони, аналізувати різні підходи. Непрямим чином це сприяє розвитку готовності до компромісу.

Отже, як гра дебати є демократичними, оскільки передбачають чесність, рівність можливостей, повагу до опонента, толерантність і одночасно критичне мислення. Участь у дебатах, зокрема навчальних, дає учням змогу відчувати переваги такого способу обговорення дискусійних питань.

З іншого боку, це не просто гра, адже дебати мають свої *обов'язкові елементи*. ***Обговорення суперечливого питання стає дебатами тоді, коли процес набуває їх.***

1. **Тема.** Тема для обговорення відома учасникам заздалегідь і є актуальною та суспільно значущою. Кожного разу це повинна бути лише одна тема, яка не змінюється протягом обговорення. **Формулювання теми** – це перший крок у будь-яких дебатах. Це не просте завдання. По-перше, тема має бути актуальною, зачіпати значущі проблеми. По-друге, тема має бути придатною для винесення на дебати. Формулювання повинно слідувати певним принципам: тема дебатів формулюється у вигляді твердження і не дає переваг жодній зі сторін, тобто сторона «за» і сторона «проти» можуть однаково ефективно розвивати свої аргументи. Приклад: «Вирощування генетично модифікованих продуктів є виправданим».

2. **Дефініції.** Тема має розумітися тими, хто дебатує, однаково. Тому обидві сторони мають домовитися про «дефініції» – визначення ключових термінів заданої теми, що мають бути спільними для обох сторін. Такі визначення пропонуються учасниками, виходячи із загальновизнаних і достовірних джерел.

Визначення термінів і понять, що містяться у формулюванні теми, дуже важливі в дебатах, оскільки потрібно знати, що можна обговорювати, а що не можна. Вони є, з одного боку, як шлях до дослідження теми, з іншого – як необхідні обмеження. Розглядаючи це питання детальніше, зазначимо, що перед тим, як представити свої аргументи суддям або опонентам, необхідно визначити терміни теми, щоб було простіше проводити її дослідження. Тема задає дебатам певні рамки. Але оскільки вона може містити безліч проблем для обговорення, необхідно її обмежити. Учасники дебатів установлюють додаткові обмеження, визначаючи терміни теми. Чіткі визначення допомагають судді краще зрозуміти позицію команди та її аргументи. Визначення термінів і понять повинен представити на початку свого виступу перший спікер стверджуючої команди. Заперечуюча команда має прийняти визначення, представлені стверджуючою стороною, за винятком крайніх випадків, коли визначення дане некоректно.

3. *Система аргументації.* Кожна команда для доведення своєї позиції створює систему аргументації, тобто сукупність аспектів і аргументів на захист своєї точки зору, представлених в організованій формі. За допомогою аргументації команда намагається переконати суддю, що її позиція щодо теми найкраща.

Кожна сторона має можливість висловити свою позицію, а також обов'язково має можливість відповісти на аргументи опонентів. Рівність участі в дебатах проявляється і в чіткому визначенні часу як для виступів, так і для раунду запитань та відповідей.

4. *Підтримки та докази.* Разом з аргументами учасники дебатів мають представити судді свідоцтва – підтримки (цитати, факти, статистичні дані), що доводять їхню позицію. У процесі обговорення учасники мають обов'язково застосовувати аргументи й докази, оскільки довести силу власної позиції можна тільки тоді, коли аргументація переконлива.

5. *Перехресні запитання.* Більшість видів дебатів надають кожному учаснику можливість відповідати на запитання. Обговорення передбачає виділення певного часу на «перехресне опитування» – запитання та відповіді, які учасники дебатів використовують як для ствердження власної позиції, так і для виявлення слабких сторін в аргументації опонентів.

Слід також зауважити, що в дебатах є третя сторона – це суддя. Тому, на нашу думку, слід також детально розглянути і його роль у дебатах. Отже, основний та комплексний критерій суддівства – це *переконливість*, тобто відчуття в судді, що саме ця команда переконала його у своїй позиції. ***Розглянемо детальніше складники комплексного критерію.***

1. *Аргументація та обґрунтованість* – представлення серйозних суджень на захист або спростування теми та спростування аргументів опонентів.

- Наскільки глибоко спікер розуміє тему й розбирається в питаннях, що обговорюються?
- Чи пояснює промовець спеціальні наукові терміни, концепції, теорії, чи залишає їх без коментарів?
- Чи дотримується промовець структури аргументації?
- Чи може промовець знайти логічні помилки в промовах опонентів?
- Чи може промовець надати чіткі, зрозумілі та вагомі аргументи?
- Чи робить промовець логічні висновки?
- Чи може виступаючий надати прямі відповіді на аргументи опонентів і відновити свою систему аргументації, чи використовує «універсальні заперечення»?
- Чи знаходить промовець недоліки або протиріччя в аргументації опонента?
- Наскільки забезпечує спікер зіткнення точок зору в грі, чи суперечка йде паралельними курсами?

2. *Докази та підтримки* – підкріплення аргументації логічним ходом думки і фактами, прикладами, статистикою або цитатами експертів.

- Наскільки підтримані всі вагомі судження логічним ходом думки та достатніми й переконливими доказами?
- Чи доводять наведені докази, приклади даний аргумент, чи вони не пов'язані з ним?
- Інтерпретує промовець докази чи механічно наводить факти, цитати, статистику?

- Чи використовує промовець різноманітні форми підтримки: факти, приклади, статистику, посилення на авторитет, думку експертів тощо?
- *Структура й організація виступу* – зв'язок аргументів між собою та з темою, послідовність контраргументації.
- Наскільки аргументи пов'язані між собою та з темою?
- Чи слідує промовець за структурою своєї команди та структурі опонентів?
- Чи дотримується сторона заперечення вибраної стратегії впродовж усіх виступів?

4. *Спосіб і стиль виступу* – доступність мови, манера проголошення, вербальні та невербальні прийоми виступу.

- Чи спікер читає те, що написав заздалегідь, чи намагається не користуватися записами?
- Чи говорить промовець переконливо та енергійно?
- Наскільки легко чи важко зрозуміти мову виступаючого?
- Чи звертається (дивиться) промовець до суддів чи до опонентів?
- Наскільки коректним є промовець до опонентів під час своєї промови, чи перекручує їхні доводи та приписує їм висловлювання?
- Чи є командна робота, чи спікер суперечить своєму товаришеві?
- Чи знижує спосіб виступу ефективність аргументації?

Таким чином, можемо зробити висновок, що використання дебатної технології у процесі вивчення англійської мови є дуже актуальним і дієвим сьогодні. «Дебати» як гра, з одного боку, та інноваційно-педагогічна технологія, з іншого, активно розвивають мовленнєву компетентність учнів. Ця новітня методика вивчення англійської мови допомагає учням розвивати мовні, інтелектуальні, пізнавальні здібності, підвищує мотивацію до подальшого самовдосконалення в галузі володіння мовою, розвиває вміння переносити знання та навички в нову ситуацію шляхом проблемно-пошукової діяльності, а також розвиває навички самостійної пошукової роботи, що є дуже важливим на сучасному етапі розвитку української освіти.

Список використаних джерел:

1. Івін А. А. Риторика: мистецтво переконувати. Київ: «ФАІР», 2002. 304 с.
2. Пометун О. І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічному мовленню. Київ, 2006. 126 с.
3. Nolasco R. Conversation. / R. Nolasco, L. Arthur. – Oxford University Press, 2003.
4. Yule G. Survey interviews for interactive language learning. / G. Yule, W. Gregory. – ELTF 43/2, 1987.